

PROCES PROFESIONALIZACIJE ARMIIJA

Kao što je poznato SAD su 26. januara ove godine zvanično prešle sa sistema opšte (selektivne) vojne obaveze na sistem stajaće vojske dobro plaćenih profesionalnih vojnika. Pre SAD je V. Britanija, još 1962. god., prešla na sličan sistem. Sada se navodno očekuje da sličan sistem uvede i Danska. I u drugim zemljama-članicama NATO-a proučavane su ili su još u toku proučavanja prednosti, slabosti i eventualne posledice potpuno profesionalnih oružanih snaga. Najveći izgledi za preduzimanje takvih koraka postoje u manjim zemljama severne Evrope (kod zemalja Beneluksa i u Norveškoj). Očigledno je da se ne radi o izolovanim pojavama, već o trendu koji je zahvatio značajan deo vojno-političkog sistema razvijenih kapitalističkih zemalja.

U kakvim se društveno-političkim uslovima taj trend odvija i kakve sve posledice donosi? Na ta pitanja bili su pozvani da odgovore vojni sociolozi, politikolozi, istoričari, antropolozi i socijalni psiholozi iz razvijenih kapitalističkih zemalja na naučnom skupu održanom u vremenu od 29. do 31. marta 1973. god. u Amsterdamu.¹

Autor ovih redaka prisustvovao je tom skupu u svojstvu posmatrača i želeo bi da preko ove informacije upozna naše čitaoce sa njegovim radom i sadržajem.

Rasprave na skupu bile su unapred načelno ograničene na razvijene kapitalističke zemlje Zapada i odnosile su se uglavnom na kopnenu vojsku, jer se smatralo da su drugi vidovi i rodovi već dosta profesionalizovani u tim zemljama. Proces profesionalizacije armija se podrazumevao u smislu:

- promena njihove veličine i posledice kvantitativnog opadanja njihovog brojnog stanja;
- promena u njihovom sastavu i strukturi, uz odgovarajuće posledice u pogledu normi ponašanja, homogenosti i jednoličnosti;
- promena u pogledu društvene kontrole nad oružanim snagama.

¹ Kao što je to bio slučaj i na ranijim skupovima, najveći broj učesnika ovog skupa u Amsterdamu je bio iz SAD (13) i američka problematika je zauzimala veoma značajno mesto u raspravama. Za Amerikancima, po broju učesnika, sledili su domaćini-Holandani (10), predstavnici SR Nemačke (9), Britanci (7), Danci (2), a sa po jednim predstavnikom bile su zastupljene Francuska i Španija. Interesantno je da od zemalja NATO-a nije bila zastupljena Italija. Sastancima su predsedavali poznati vojni sociolozi M. Džanovic (Morris Janowitz) iz SAD i Ž. van Dorn (J. van Doorn) iz Nizozemske.

Opšti problemi sa kojima se suočavaju oružane snage kapitalističkih zemalja i koji su u velikoj meri usloveli veću profesionalizaciju oružanih snaga bili su grupisani na:

- problem legitimnosti oružanih snaga, naročito među omladinom;
- problem novih nevojnih zadataka oružanih snaga;
- problem društvene kontrole i opasnosti izolacije oružanih snaga od društva;
- promene u spoljnoj politici;
- nedostatak odgovarajućih kadrova i teškoće regrutovanja vojnika na slobodnom tržištu.

Ti problemi se osećaju sa različitim intenzitetom u pojedinim zemljama NATO-a. Među preduslovima koji čine deo objektivne podloge trenda profesionalizacije oružanih snaga organizatori su ostavili po strani dalekosežne promene u vojnoj tehnici i uvođenje novih vrsta oružja. U tom smislu je profesionalizacija nesumnjivo povezana sa sve većom mehanizacijom i automatizacijom u oružanim snagama. (U ratnim mornaricama nekih zemalja NATO-a se, na primer, već eksperimentiše sa uvođenjem ratnih brodova bez mornara. Ovom trendu doprinosi i porast vatrene moći konvencionalnih jedinica i razvoj raketnih snaga. Sva ta tehnološka kretanja, kao što je poznato, izazvala su promene u strategiji, operatici i taktici, a dovela su u pitanje i svrsishodnost, sa vojnog stanovišta, velikih armija. Kao alternativa su se pojavile ideje o manjim, ali do zuba naoružanim i automatizovanim, armijama tehničara i stručnjaka. U uslovima zapadnog vojnopolitičkog bloka takve ideje su postale privlačne za vladajuće krugove, birokratiju i tehnokratiju. Na planu vojne strategije, pak, profesionalizacija i smanjenje oružanih snaga zemalja NATO-a nezamislivi su bez oslanjanja na snagu nuklearnog »odvraćanja« i, u slučaju zapadne Evrope, na američki »nuklearni kišobran«. Savetovanje u Amsterdamu se, međutim, ograničilo na društveno-politička pitanja, i to ne na sva, u vezi sa profesionalizacijom.

Ukidanje masovne armije, konstatovano je na ovom savetovanju, povezano je ali nije identično sa ukidanjem opšte vojne obaveze. Načelno je moguće zamisliti masovnu armiju dobrovoljaca ili profesionalaca ili, pak, malobrojnu narodnu miliciju. Međutim, istorijski su te dve pojave u zapadnim kapitalističkim zemljama povezane. Sadašnje američko iskustvo potvrđuje da ukidanje opšte vojne obaveze u praksi neminovno dovodi do smanjenja brojnog stanja operativne vojske, odnosno obrnuto, manje brojno stanje uklanja potrebu za opštom vojnom obavezom. Isto tako, načelno, došlo se do konstatacije da masovna vojska nije bila svuda i uvek armija demokratskog društva.

Kojim se društveno-političkim činiocima objašnjava trend profesionalizacije oružanih snaga razvijenih kapitalističkih zemalja? Neki od tih činilaca poklapaju se sa problemima oružanih snaga. Učesnici savetovanja u Amsterdamu su navodili dve grupe takvih činilaca. Prvi proističu iz promena na međunarodnoj pozornici, dok drugi proizlaze iz samog razvoja ovih razvijenih kapitalističkih zemalja. Ti činioci su međusobno dijalektički povezani i delimično se prepliću. Među činiocima prve grupe navedeni su: popuštanje međunarodne napetosti, proces sporazumevanja i delimičnog međusobnog prilagođavanja između NATO-a i Varšavskog ugovora, sve veće ekonomsko povezivanje i integracija, itd.

Među činionicima koji deluju na unutrašnjem političkom planu kapitalističkih zemalja učesnici su spominjali: slabljenje nacionalizma u razvijenim kapitalističkim zemljama, usavršeni sistem kontrole unutrašnjih konflikata, kao i protivratno i protivmilitarističko raspoloženje među zapadnom omladinom. Naime, mlađe generacije na Zapadu, koje nisu doživele »hladni rat«, kritički su raspoložene prema oružanim snagama, a ima među njima i pojedinaca koji uopšte poriču potrebu za njihovim daljim opstankom.

Činjenica je da većina visokorazvijenih kapitalističkih zemalja već više godina oseća nestašicu radne snage. Stoga bi prelazak na manje profesionalne armije oduzeo levoj opoziciji jednu metu njenih napada i u isto vreme ostavio privredi više domaće radne snage, smanjujući ujedno, donekle, potrebu za stranim radnicima.

Društveno-politički problemi, o kojima je reč, ispoljavaju se na različite načine i sa različitim intenzitetom u pojedinim zemljama NATO-a.

U *Sjedinjenim Američkim Državama* oružane snage su suočene, u odnosu na zapadnoevropske zemlje, sa specifičnim spletom problema. To se vidi i po tome što su tamo prihvaćena i drukčija rešenja. Visoki procenat nezaposlenih, politički pritisak mlađih generacija, protestni marševi, štrajkovi, dosta visoki procenat dezertera i političkih emigranata zbog odbijanja vojne obaveze, ozbiljni problemi u pogledu vojne discipline (sukobi na rasnoj podlozi među vojnicima, širenje uživanja droga u oružanim snagama, itd.) — doprineli su nesumnjivo da se Niksonova vlada odluči za ukidanje opšte vojne obaveze. Činjenica da je to zvanično učinjeno na dan potpisivanja ugovora o prekidu neprijateljstava u Vijetnamu ukazuje na to da je zavođenje potpuno profesionalne vojske povezano sa predviđenim smanjenjem brojnog stanja oružanih snaga, što se, pre svega, odnosi na jedinice kopnene vojske, i relativno manjim angažovanjem SAD na spoljnom planu. Prihvatanje koncepta profesionalne, do zuba naoružane, mehanizovane i automatizovane vojske bilo je zasnovano i na ubeđenju o njihovoj većoj vojnoj efikasnosti i na odbijanju prigovora da će takva vojska postati pretorijanska garda najamnika, popunjena većinom iz siromašnih slojeva američkog društva.²

Na ovaj način oružane snage SAD su se, u dosta promenjenim međunarodnim odnosima, približile organizaciji koju su za kratko vreme imale 1947—1948. godine. Međutim, Niksonova vlada namerava da zadrži sistem opšte (selektivne) vojne obaveze kao rezerva u slučaju izuzetnog stanja.³

Šta taj prelazak, odnosno povratak profesionalnoj armiji, znači sa stanovišta karatjera oružanih snaga SAD? U centralnom referatu na ovom savetovanju u Amsterdamu američki profesori M. Džanovic i S. Sarkesijan⁴ su ukazali na mnogostrukost promena u oružanim snagama SAD. Ukidanje opšte vojne obaveze je, po njihovom mišljenju, najteže

² Melvin Laird, »Progress in Ending the Draft and Achieving the All-Volunteer Force«, Washington, 1972, str. 7—8.

³ Felix Moos, Naval War College, USA »History and Culture: Some thoughts on the UK All-Volunteer force«.

⁴ M. Janowitz, University of Chicago, i Sam Sarkesian, Loyola University »Organizational adaptation to an all-volunteer military: assessment of basic indicators«.

pogodilo kopnenu vojsku, i to njene operativne jedinice, dok se najmanje posledice osećaju u američkom ratnom vazduhoplovstvu, koje se i ranije u znatnoj meri oslanjalo na profesionalce, zatim u elitnoj mornaričkoj pešadiji, a u nešto većoj meri u ratnoj mornarici. U svakom od vidova i rodova (službi) različite su reakcije u odnosu na profesionalizaciju proistecale iz različitog nivoa mehanizacije i automatizacije, uslova službovanja, unutrašnje zbijenosti jedinica i tradicija.

Svaki od vidova američkih oružanih snaga je nastojao da na svoj način reši probleme proistekle iz okonačanja opšte vojne obaveze. Čak i kratko iskustvo prelaznog perioda, po mišljenju ove dvojice američkih profesora, pokazuje da materijalni podsticaji ni izdaleka nisu dovoljni da privuku i u oružanim snagama zadrže dovoljan broj profesionalnih vojnika. Svaki vid je u tu svrhu izvršio i izvesne unutrašnje organizacione promene. Najmanje tih promena je bilo u ratnom vazduhoplovstvu i mornaričkoj pešadiji, koja je u nastojanju da zadrži dosta visok kvalitet svojih pripadnika i osećanje pripadnosti elitnoj formaciji povećala napore oko regrutovanja. Taj zadatak je poveren, uglavnom, njenim bivšim pripadnicima.

Američka ratna mornarica je uvela najveći broj izmena. One su imale za svrhu da se, po novim propisima i pravilnicima, dozvoli veći stepen ličnog zadovoljstva i lične autonomije mornaričkog osoblja — u skladu sa potrebama službe.

Gledano sa kvantitativne strane, promene u vojnom sistemu SAD su očigledno povezane sa tendencijom postupnog smanjivanja ukupnog aktivnog sastava sa 3,580.000 vojnih lica iz 1968. godine na 2,358.000 u 1973. budžetskoj godini. Ta razlika odgovara snazi koja je, prema procenama Pentagona, dovoljna za sadašnje vojne potrebe SAD i NATO-a. U praksi to znači prelazak na koncept eventualnog istovremenog vođenja »1½ rata« i smanjivanje spremnosti SAD da u doglednoj budućnosti angažuju u inostranstvu veliki broj svojih kopnenih snaga.

Globalni raspored oružanih snaga SAD, po vidovima, u 1973. budžetskoj godini i zvanične procene regrutovanja dobrovoljaca se mogu videti na priloženoj tabeli (u hiljadama).

Predviđeno brojno stanje po vidovima	KoV	RV	RM	Mornarička pešadija	Ukupno
Aktivni sastav	841	717	602	198	2.358
Rezerva	664	139	129	45	977
Potrebe dobrovoljaca	235	103	121	55	514
Predviđeno regrutovanje	184	103	121	55	463
Nedostatak dobrovoljaca	- 51	—	—	—	- 51

Po mišljenju profesora Džanovica i Sarkesijana, zvanične procene podbačaja u broju regruta suviše su optimističke. Oni smatraju da će

podbačaj iznositi 1973. god. najmanje 73.000 lica. To znači da bi SAD, umesto sa 13, raspolagale sa 11 kompletnih divizija.

Sa sličnim ili čak i težim problemima suočene su Nacionalna garda i Rezerva. Njihovo brojno stanje i procent podbačaja u popunjavanju izgledali su 1972. god. ovako:

	Nacionalna garda				R e z e r v a	
Predviđeno brojno stanje	400.000	88.191	260.000	49.634	129.000	45.849
Podbačaj u procentima	-4,8	-1,1	-4,09	-4,9	-6,22	-7,6

Pošto su se Nacionalna garda i Rezerva ranije u velikoj meri popunjavali onima koji su hteli da izbegnu mobilisanje za aktivni sastav, jasno je da će se ukidanjem vojne obaveze problemi ovih dveju kategorija znatno povećati.

Što se tiče kvaliteta profesionalnih oružanih snaga, ova dva profesora predviđaju blago opadanje umno-psihičkih kvaliteta regruta. Prema prihvaćenoj američkoj klasifikaciji, očekuje se da će se u oružane snage javljati ljudi treće i četvrte kategorije (tj. prosečnih ili ispod prosečnih sposobnosti za obuku u višim školama). Godine 1972. američke oružane snage su regrutovale 262.000 lica sa maturom. Predviđa se ubuduće relativno povećanje broja prijavljenih iz redova siromašnih i slabije obrazovanih slojeva američkog stanovništva. Posebno mesto među tim slojevima imaju, pre svega, crnci.

Pitanje regrutovanja američkih crnaca je osetljivo, jer je povezano sa problemom borbe za ravnopravnost crnačkog stanovništva i u poslednje vreme učestalim sukobima i grupnim fizičkim obračunima na podlozi rasne pripadnosti.⁵

Američki učesnici savetovanja u Amsterdamu nisu bili jedinstveni u pogledu svih društvenih posledica profesionalizacije američkih oružanih snaga. Profesor S. Maknol⁶ je osporio predviđanja profesora Džanovica i Sarkesijana kako u pogledu umno-psihičkih sposobnosti dobrovoljaca, tako i u pogledu njihovog socijalnog porekla. Maknol polazi od činjenica da savremeni razvoj povlači sve veću mehanizaciju i automatizaciju oružanih snaga i opadanje popularnosti vojnog poziva. Iz toga on izvlači zaključak da će se američke oružane snage sve više približavati tehnološki razvijenim civilnim sektorima. Ovo će se odraziti u većem naglasku na društvene nevojne zadatke i funkcije oružanih snaga,

⁵ Broj crnaca u američkim oružanim snagama iznosio je 1972. god. 280.000, odnosno 11% celokupnog sastava. Međutim, crnci-oficiri su činili samo 2,2% od broja američkih aktivnih oficira (odnosno 8.400 lica). Najveća koncentracija crnaca u vidovima je u kopnenoj vojsci — 18% (septembar 1972.), a najniža u ratnoj mornarici — 5,4% (među oficirima samo 1,7%). Profesori Džanovic i Sarkesijan predviđaju da će znatnije povećanje plata i mogućnosti napredovanja dovesti do povećanja broja crnaca u oružanim snagama na oko 25%. Taj procenat, koji znatno premašuje procenat crnaca u broju stanovništva (13,5%), autori smatraju kritičnim. Posle toga bi se verovatno morale uvesti korektivne mere.

⁶ Scott G. Mc Nall, Arizona State University »Toward a middle-class army«.

na veće angažovanje civila u njima (od januara 1969. do juna 1972. god. njihov udeo se popeo sa 30 na 32%). Zbog zahteva za višom obrazovnom i tehničkom spremom povećaće se regrutovanje iz tzv. »srednjih slojeva«. Uz viši materijalni standard svojih pripadnika, američke oružane snage će se, navodno, približiti srednjim i sitnoposedničkim građanskim slojevima. Međutim, Maknol ove svoje tvrdnje nije potkrepio činjenicama.

Nasuprot njemu, profesor F. Mos smatra da će profesionalizacija povećati mogućnost klasnog raslojavanja unutar američkih oružanih snaga, odnosno dovesti do povećanja konflikata među nižim i višim činovima, i do sučeljavanja sa jasnim obeležjima klasnih sukoba.

Međutim, svi američki učesnici su se složili da čak i znatno povećanje materijalnih prinadležnosti američkog vojnog osoblja neće rešiti sve probleme. Već sada su pripadnici oružanih snaga SAD izgleda dostigli gornju granicu primanja preko koje američki kongres nema nameru, barem zasad, da ide.

Kao jedna od mera koje se predviđaju u okviru američkih oružanih snaga jeste veće angažovanje civilnih lica u armiju, što bi omogućilo da se vojna lica oslobode raznih kancelarijskih, administrativnih i drugih pomoćnih dužnosti i prebace uglavnom u operativne (borbene) jedinice. Istovremeno se predviđa povećanje broja žena u aktivnoj vojnoj službi.

Dr Nansi Goldman je posvetila ovom drugom pitanju svoje izlaganje na savetovanju u Amsterdamu.⁷ Godine 1972. američke oružane snage su imale u aktivnom sastavu 45.615 žena, odnosno 1,92% vojnih lica. Po vidovima to je ovako izgledalo:

Vidovi	KoV	RV	RM	Mornarička pešadija	Ukupno
Broj žena	17.067	16.664	9.564	2.320	45.615
Udeo u ukupnom broju	2%	2,3%	1,6%	1,1%	1,9%

Jedna od posebnosti položaja žena u američkim oružanim snagama je dosta visoki procenat oficira među njima — 30%. Udeo žena u profesionalnim oružanim snagama SAD treba da u toku ove decenije poraste na oko 4% u ukupnom broju i nešto iznad toga u toku iduće decenije. Međutim, to povećanje će se najvećim delom ostvarivati putem regrutovanja žena-civila. Sva četiri vida američkih oružanih snaga su već pristupila odgovarajućim promenama — KoV je ukinula plafon od 2% udela žena u svom sastavu; KoV, RU i RV su otvorili ženama svoje škole rezervnih oficira; izvršene su pripreme za prijem žena i u vojne akademije, itd. No, dr Goldman smatra malo verovatnim da će se, bez nekog jačeg spoljnog pritiska, udeo žena u oružanim snagama SAD približiti cifri od 10%, što je funkcionalno izvodljivo. Ipak, teškoće oko regrutovanja dobrovoljaca i borba za jednakost žena doprinose povećavanju uloge žena u američkim oružanim snagama.

⁷ Nancy Goldman, University of Chicago »Women in an allvolunteer force«.

Zapadnoevropske zemlje se kao grupa u tom pogledu nalaze u nešto drugačijem položaju nego SAD.

U *Saveznoj Republici Nemačkoj* se sve ovo ispoljava na drukčiji način. U postojećem sistemu, zadaci koji se postavljaju pred zapadnonemačkom vojskom znatno premašuju potencijalne ljudske izvore.⁸

Jedinice kopnene vojske su, na primer, popunjene sa 65% predviđenog kadra. Krajem 1971. god. Bundesveru je nedostajalo 31.000 podoficira.⁹ Nepovoljna društvena klima se unutar armije odražava na porast broja prekršilaca propisa, odsustava bez dozvole, dezertera, itd. Rekruti ne pokazuju potrebnu spremnost da podnose tegobe vojne službe, dok je osećanje spoljne ugroženosti u velikoj meri nestalo nakon sklapanja ugovora SR Nemačke sa državama Varšavskog ugovora.

Jedna od posledica toga je porast broja molbi za oslobođenje od vojne obaveze na osnovu pacifističkih, moralnih i idejnopoličkih ubeđenja. Godine 1972. je njihov broj premašio 40.000 u poređenju sa 135.000 u celom periodu od 1956. do juna 1972. U većini slučajeva je tim molbama i udovoljeno, ali je time problem dobio zabrinjavajuće dimenzije. S druge strane, zajedno sa porastom odsustava bez dozvole zbog seksualnih i psiholoških razloga, zapaženo je opadanje broja političkih i ideološki motivisanih prestupa. Tako je broj dezertera u zemljama Varšavskog ugovora 1971. opao na 27 u poređenju sa 99 u 1966. godini.

Ministarstvo odbrane SR Nemačke je 1971. preduzelo ispitivanje mnjenja omladine o Bundesveru. To ispitivanje je potvrdilo rezultate prethodnih sličnih ispitivanja i drugih anketa. Radnička omladina, sa osnovnom ili profesionalnom školom, pokazala je dosta dobru obaveštenost o problemima narodne odbrane, relativnu apolitičnost u drugim oblastima i najpoznatiji odnos prema oružanim snagama. Oko 78% mladih ljudi u toj grupi je opisalo Bundesver kao »potreban« i »koristan«, dok je isti odgovor među zapadnonemačkim studentima dalo 46%. Da je Bundesver »nepotreban« i »štetan« izjasnio se 21% radničke omladine, a 54% studenata.

Upoređenje ovih podataka sa podacima sličnih ispitivanja u prošlosti pokazuje da od 1965. god. među visokoškolskom omladinom stalno opada popularnost Bundesvera (pozitivan odnos prema njemu su imali 39% omladinaca te kategorije 1970. god. u poređenju sa 64% 1965. god.). Istovremeno brzo raste broj onih koji se izražavaju protiv njegovog postojanja (27% 1970. god. u poređenju sa 8% 1965. god.), odnosno onih koji nemaju određenog stava (32% 1970. god. u poređenju sa 23% 1965. god.). Visokoškolska omladina istovremeno pokazuje »skoro potpuno neznanje« o realnom odnosu snaga blokova u centralnoj Evropi. Zvanična komisija vlade SR Nemačke za preispitivanje strukture oružanih snaga,

⁸ B. Fleckenstein, Dr Dietmar Schössler »Youth and the Military. Views and Attitudes of the Young Generation toward the Bundeswehr and Conscript in the FR of Germany«.

⁹ Broj podoficira u Bundesveru 1972. godine iznosio je 115.000 (bez rezervnih podoficira), dok broj oficira oko 30.000. Od toga je oko 7% podoficira i 28% oficira služilo ranije u Vermahtu. Ti podaci su iz drugog saopštenja na savetovanju — H. A. Jacobsen, Universität Bonn, »The self-image of soldiers in the Bundeswehr«.

sa dr Karlom Momerom na čelu (skraćeno Momerova komisija), zaključila je da »intelektualna manjina omladine ima daleko negativniji odnos prema NATO-u, Bundesveru i vojnoj obavezi, nego većina njihovih vršnjaka — radnika sa osnovnim ili srednjim tehničkim obrazovanjem.«

Projekcija uočenih trendova u javnom mnjenju navela je B. Fleckensteina i dr D. Schösslera na zaključak da će se društvena klima u osamdesetim godinama još više reflektovati na Bundesver. Zbog sve kritičnijeg odnosa omladine biće sve teže oslanjati se na sistem opšte vojne obaveze u njegovom sadašnjem obliku, koji već sada odbacuje većina vojnih obveznika. Taj sistem, prema mišljenju ovih autora, ne odgovara više potrebama sadašnjeg visokorazvijenog industrijskog društva, zasnovanog na načelu podele rada. Oni očekuju da će se nastaviti javni napadi na »militarizam« i sve veću popularnost dobijaće ideja »opšte društvene civilne obaveze« (društveno korisnog rada) umesto vojne obaveze. Očekuje se da će se nastaviti apsolutni i relativni porast srednjoškolske i visokoškolske omladine, porast broja onih koji traže oslobođenje od vojne obaveze, kao i broja onih koji imaju negativan odnos prema državi i oružanim snagama.

Ranije spomenuta Momerova komisija¹⁰ razmotrila je sve ove aspekte društvene sredine i ocenila je prikladnost različitih modela oružanih snaga za SR Nemačku. Komisija je ukazala na sledeće pozitivne strane potpuno profesionalne vojske: visoka vojna efikasnost; smanjen problem unutrašnje discipline vezan za opštu vojnu obavezu; smanjen značaj društvenih sukoba u vezi sa opštom vojnom obavezom profesionalizacija vojske je u skladu sa sve većom društvenom podelom rada u industrijskom društvu; u novim istorijskim uslovima neznatna je opasnost izolacije oružanih snaga od društva.

Ipak komisija je odbacila ovako rešenje zbog pomanjkanja odgovarajućih kadrova na tržišta radne snage, nepovoljne društvene klime i pomanjkanja interesovanja za vojni poziv, i velikih troškova oko izdržavanja profesionalne armije.

S druge strane, Momerova komisija je razmotrila celishodnost primene milicijskog sistema, sličnog švajcarskom, i sistema zasnovanog na opštoj vojnoj obavezi.¹¹ Komisija je smatrala da milicija, kao celovit i sveukupni sistem, pretpostavlja »društvo čija je većina odlučna da se digne u odbranu zemlje i spremna da preuzme obaveze i teret koji iz toga proističu. Štaviše, sadašnji oblik milicijskog sistema u Švajcarskoj ima stogodišnju tradiciju, što znači da ima iskustva i društvenu praksu... Ti preduslovi ne postoje u ovoj zemlji«. Komisija je smatrala

¹⁰ Izvor: Die wehrstruktur in der Bundesrepublik Deutschland. Analyse und Optionen«, Bonn, 1973.

¹¹ Komisija je upotrebila sledeću definiciju milicijskog sistema: »Ostalo bi veoma malo stajaćih jedinica. Međutim, sve jedinice će stalno postojati i svaki vojnik i vojni obveznik će pripadati nekoj određenoj jedinici. Osnovna vojna obaveza biće podeljena na kratak period osnovne vojne obuke i nekoliko kraćih perioda vežbi raspoređenih na nekoliko godina. U tim periodima obaveza će se obavljati u aktiviranim jedinicama. U milicijskim jedinicama neće biti tradicionalnih stalnih vojnika. Profesionalni vojnici nalaziće se jedino u vojnim školama, ministarstvu odbrane i višim komandama«. (Wehrstruktur-Bericht, str. 29).

da postoje dodatne teškoće za uvođenje sličnog sistema u SR Nemačkoj. To je široko rasprostranjena sumnja u efikasnost armije građana i po-
manjkanje spremnosti zapadnonemačkih stanovnika da prihvate produ-
ženu višegodišnju vojnu obavezu, naročito u svojstvu rezervnih oficira i
podoficira. To protivljenje produženoj, mada razređenoj, vojnoj obavezi
očekuje se naročito od strane industrije, koja smatra da bi periodični
odlasci znatnog broja stručnjaka (oficira i podoficira) izazvali dezorga-
nizaciju u redovnom procesu proizvodnje. Teškoće te vrste postale bi
podnošljive jedino ako bi milicija predstavljala »relativno manji deo
oružanih snaga, kome su povereni samo specifični zadaci«. Momerova
komisija je kao mogući model predložila britansku teritorijalnu odbranu
(British Territorial Army Volunteer Reserve — TAVR), koja broji
oko 50.000 ljudi, pošto je ova zemlja slična u sociološkom i ekonomskom
pogledu SR Nemačkoj.

Prema tome, Momerova komisija je odbacila sisteme i potpuno pro-
fesionalne i potpuno konskriptivne vojske. I jedan i drugi se smatraju
nepodesnim za SR Nemačku, i to pre svega iz društvenih i socioloških
razloga. Stoga je ova komisija preporučila kombinovani sistem, a ovaj
će sadržavati oba elementa, kao i posebno oporezivanje građana koji ne bi
služili u oružanim snagama.

Sve u svemu, kako Momerova komisija tako i zapadnonemački po-
dnosioci izveštaja na sastanku u Amsterdamu izjasnili su se za dobro
naoružani i obučeni, kao i dobro opremljeni i rukovođeni Bundesver,
koji, podređen civilnim vlastima, obavlja strogo određene vojne zadatke
u sklopu zapadnonemačkog društva.

U Holandiji, sociolog R. Kroes¹² ukazao je na razlike u odnosima
tzv. »nove levice« u SAD i u zapadnoj Evropi prema oružanim snagama
i masovnoj armiji. Američka »nova levica« nije razvila doslednu idejnu
podlogu i čvrstu organizaciju i usredsredila je svoju pažnju na konkret-
ne događaje i konkretan (vijetnamski) rat. U tome, kao i u slaboj masov-
noj bazi leži slabost američkog antimilitarističkog pokreta i njihov teški
poraz na poslednjim predsedničkim izborima. U Holandiji su, pak, »nova
levica« i njene trockističke struje uspele da se povežu sa već postojećim
političkim organizacijama i da zauzmu dosta čvrste položaje u najvećoj
socijalističkoj partiji.

Profesionalizacija armije postavlja posebne probleme pred vidove,
rodove i službe u kojima je tehnološki razvoj otišao najdalje. Da bi učini-
la kraj teškoćama u privlačenju dovoljnog broja srednjeg i višeg teh-
ničkog osoblja, holandska armija je uvela novu kategoriju vojnih lica
— TS (tehnički stručnjak).¹³

Reč je o dobrovoljcima između 17 i 26 godina, sa srednjotehničkim
obrazovanjem, koji na osnovu posebnih ugovora stupaju u aktivnu slu-
žbu na 4 do 6 godina. Pored izvršenja tehničkih zadataka u borbenim
jedinicama (vozač, mehaničar, radist, itd.), TS služe i u vojnoj adminis-

¹² Rob Kroes, University of Amsterdam, »Left-wing radicalism and the
ans of the mass army: the USA and the Netherlands in comparative per-
spective«.

¹³ Dr Joop Wiersum »The technical specialist: a sociological portrait of
a volunteer«.

traciji i pozadinskim službama. S obzirom na to da TS dobijaju u armiji dodatnu tehničku obuku, njima se ukazuje mogućnost usavršavanja u svojoj struci i oni su dosta dobro nagrađeni. Program TS se pokazao kao srednje uspešan. Za četiri godine postojanja ovih tehničkih stručnjaka popunjeno je 4.000 mesta od predviđenih 8.000. Holandsko ministarstvo odbrane je zvanično dalo povoljnu ocenu tom poduhvatu sa stanovišta boljeg uklapanja oružanih snaga u holandsko društvo.

Očigledno je da jedno kratko savetovanje vojnih sociologa i drugih stručnjaka nije moglo da osvetli sve strane eventualnog uvođenja profesionalnih oružanih snaga u nekim zemljama NATO-a. Ta pojava nije još zahvatila većinu razvijenih kapitalističkih zemalja. Značajnije zemlje zapadne Evrope — SR Nemačka, Francuska, Italija i Španija i dalje zadržavaju oružane snage zasnovane, u velikoj meri, na opštoj vojnoj obavezi. Međutim, elementi profesionalne vojske postoje i u njima, a javne ili interne rasprave o potpunoj profesionalizaciji oružanih snaga vode se u skoro svim zemljama NATO-a. U bliskoj budućnosti se mogu očekivati kretanja u pravcu veće profesionalizacije oružanih snaga. Tamo gde će protivljenje takvim kretanjima biti najjače (na osnovu strateških, opštepoličkih, ideoloških i drugih razloga) doći će verovatno do kombinovanja jedinica regrutovanih na principu opšte vojne obaveze sa jedinicama, službama, pa i rodovima popunjenim iz redova profesionalnih vojnika. To je razlog više da se odgovarajuća pažnja pokloni tom trendu i njegovim posledicama.

Treba istaći da su se učesnici savetovanja u Amsterdamu vrlo malo bavili filozofskom i ideološkom stranom te pojave, već su na nju gledali većinom iz prakticističkog ugla. Ni među njima, ni u širokoj javnosti, nema još saglasnosti o najznačajnijim društvenim i političkim posledicama profesionalizacije oružanih snaga. Gledano u bližoj perspektivi, i to u međunarodnim relacijama, prelazne teškoće u prestrojavanjima oružanih snaga komplikuju dalje odvijanje pregovora o razoružanju i o evropskoj bezbednosti. To proizlazi iz toga što te teškoće unose elemente nesigurnosti i nedovoljnog poverenja u još neisprobana rešenja. Iz toga proističe i veća opreznost prilikom pregovaranja između dva bloka.

U pogledu unutrašnjih odnosa u razvijenim kapitalističkim zemljama, uvođenje profesionalnih armija ne skida sa dnevnog reda opasnost od militarizacije tih društava. Veća društvena izolacija oružanih snaga i njihov politički partikularizam mogu da još više pojačaju uticaj konzervativnih, pa čak i reakcionih snaga u njima. Dalja povezanost antisocijalistički raspoloženih vrhova vojne organizacije sa krupnim kapitalom oligopola (tzv. »vojno-industrijski kompleks«) može da trajno ugrozi progresivni razvoj u pravcu većeg uticaja radničke klase i njenih političkih organizacija. Pod određenim uslovima dubokih društvenih kriza, prerastanje konzervativizma dela oficirskog kora u profašistički ekstremizam ne predstavlja u tim zemljama samo teoretsku mogućnost. Da li će profesionalne armije postati pretorijanske garde u službi reakcije zavisi u znatnoj meri od delovanja naprednih društvenih snaga.

Međutim, te snage u razvijenim kapitalističkim zemljama još do danas nisu zauzele određene i jedinstvene stavove prema pojavi profesionalizacije oružanih snaga. Sadašnje vojne reforme u zemljama NATO-pakta pojedine vlade sprovode u velikoj meri sa ciljem da oslabe

levičarsku opoziciju i napredne struje među omladinom. No, među protivnicima profesionalizacije nalazimo pripadnike i građanskih partija i tradicionalne i »novne« levire. To znači da podela javnog mnjenja o tim problemima preseda celokupni tradicionalni politički spektar kapitalističkih zemalja Zapada. Pored pocepanosti naprednih snaga, jedan od razloga takve pometnje leži i u prirodi same pojave. Profesionalizacija oružanih snaga je naime mač sa više oštrica. Profesionalizacija i promene struktura povezane sa njom ne predodređuju društveno-politički sadržaj uloge vojske u razvijenim kapitalističkim zemljama. A ta uloga je protivrečna, kao što je protivrečna i društvena stvarnost u kojoj se te oružane snage razvijaju.

Dr Anton BEBLER